

דו"ח מצב ספטמבר 2003

נועמאן, מזרח ירושלים

החיים תחת איום הגירוש

ב'תסל"ח

מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים (ע.ר.)
ב'תסל"ח - مركز المعلومات الإسرائيلي لحقوق الإنسان في الأراضي المحتلة
B'TSELEM - The Israeli Information Center for
Human Rights in the Occupied Territories

נועמאן, מזרח ירושלים

החיים תחת איום הגירוש

דו"ח מצב, ספטמבר 2003

בצלם הוא ארגון זכויות אדם עצמאי שהוקם בשנת 1989 במטרה לתעד את הפרות זכויות האדם בשטחים ולהביאן לידיעת קובעי המדיניות והציבור הרחב. ממצאי בצלם מבוססים על עבודת שטח ותחקירים עצמאיים וכן על מקורות רשמיים, עתונות ונתוני ארגוני זכויות אדם ישראלים, פלסטיניים ובינלאומיים.

מחקר וכתובה: יחזקאל ליין

עריכה: יעל שטיין ואופיר פוירשטיין

עדייות: סוהא זייד וסוהאד סקאללה

ריכוז מידע: מאיה ג'ונסטון ויעל הנדלסמן

תצלום השער: אופיר פוירשטיין

ובכפר הולדתם. בשל מעמדם זה, נאסר עליהם לשהות בשכונות ובכפרים שסופחו לירושלים וכל מגע עם חיילי צה"ל או משמר הגבול צופן בחובו סכנה למעצר או לגירוש. הקמת מכשול ההפרדה בחודשים האחרונים באזור ירושלים מקשה על התושבים להגיע גם לשאר חלקי הגדה המערבית. התוואי המתוכנן של המכשול עתיד לכלוא אותם בתוך כפרם.

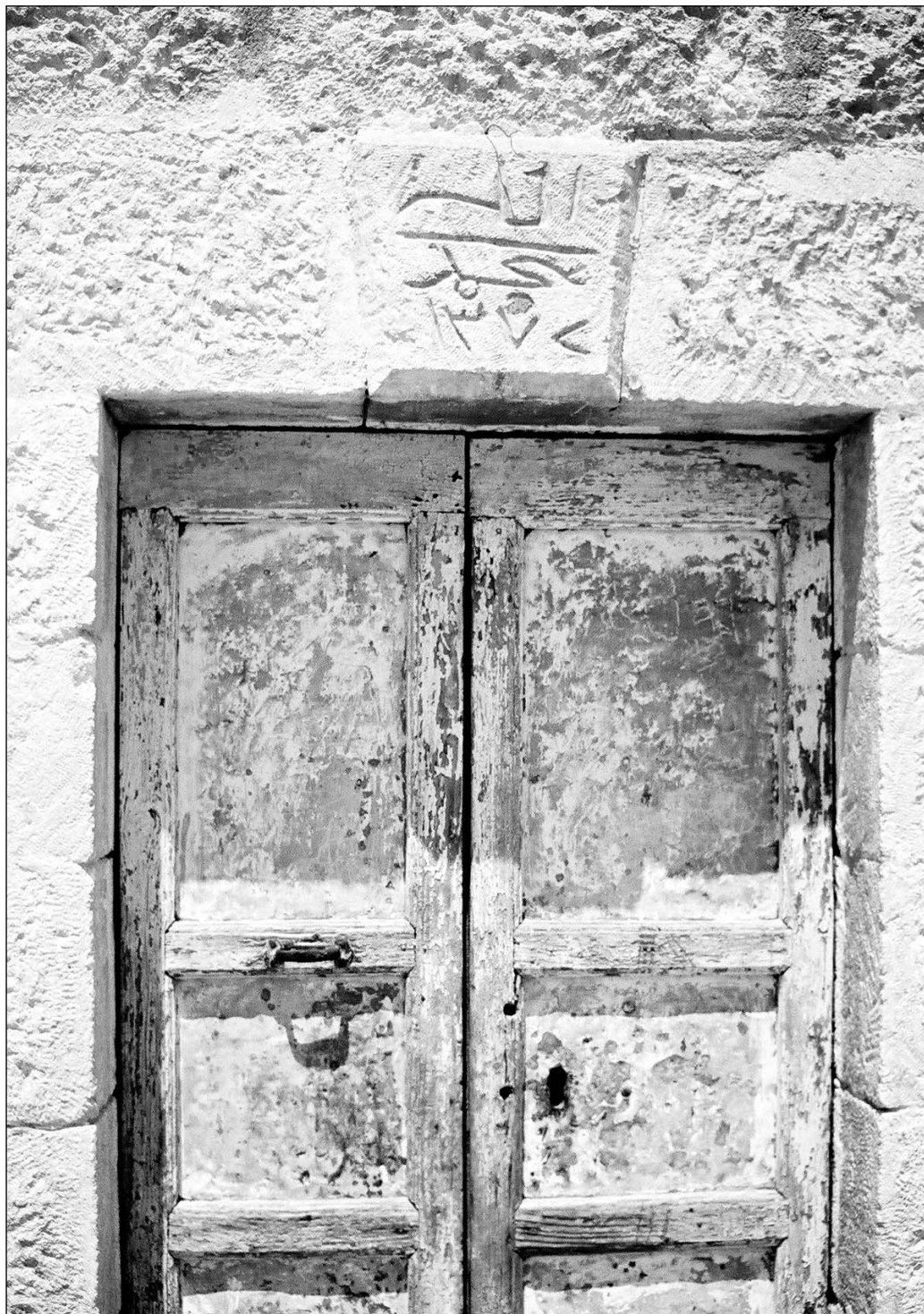
בשל העובדה שאין ברשותם תעודות זהות ישראליות, מסרבת עיריית ירושלים לספק לתושבים שירותים עירוניים חיוניים כמו מים, ביוב ופינוי אשפה. העירייה גם נמנעת מלערוך תכנית מתאר לכפר ולכן התושבים אינם יכולים לקבל היתרי בניה.

דו"ח זה עוסק במדיניותה של ישראל לגבי נועמאן ובוחן את הקשיים הרבים בהם נתונים תושביו כתוצאה ממנה. שילוב הפגיעות מהן סובלים תושבי הכפר יוצר מצב קיצוני במיוחד, אולם כל אחת מהפגיעות איתן הם נאלצים להתמודד קיימת כתופעה רחבה במקומות אחרים בירושלים ובגדה המערבית ופוגעת במאות אלפי פלסטינים נוספים.

בח'לת א-נועמאן (להלן: "נועמאן") גרים כמאתיים תושבים ב-25 בתים. הכפר נמצא בקצה הדרום-מזרחי של תחום השיפוט של עיריית ירושלים, כמה מאות מטרים מצפון לעיירה בית סאחור, הסמוכה לבית לחם. מצפון-מערב לנועמאן, במזרח ירושלים, נמצאים הכפרים אום טובא וצור באהר וכן ההתנחלות הר חומה. נועמאן מוכר על-ידי הרשויות הישראליות בשם "ח'ירבת מזמוריה" (להלן: מזמוריה), על שם אתר ארכיאולוגי מהתקופה הרומית הסמוך לכפר.

ההתיישבות הפלסטינית בנועמאן החלה עוד בשנות השלושים של המאה הקודמת. בשנת 1967 נרשמו תושבי נועמאן בטעות כתושבי הגדה המערבית ולא קיבלו תעודות זהות ישראליות, שניתנו לרוב הפלסטינים שחיו באזורים שסופחו לישראל. במהלך השנים פנו התושבים מספר פעמים למשרד הפנים, בבקשה להסדיר את מעמדם כתושבי ירושלים ולקבל תעודות זהות ישראליות. אולם, משרד הפנים מסרב בעקביות לבקשותיהם.

סירובו של משרד הפנים יוצר מצב בלתי אפשרי: תושבי נועמאן מוגדרים כ"שוהים בלתי חוקיים" בבתיהם

בית האבן הראשון שנבנה בנועמאן.
הכתובת מעל הדלת: "אללה – מוחמד – 1372" (שנת 1952 לפי לוח השנה הלועזי)
תצלום: יחזקאל ליין

נועמאן: מעמד התושבים והשטח

מאחר שמוח'תאר החמולה אליה הם השתייכו התגורר אז בכפר אום אל-טלע השכן.⁴ ייתכן גם כי בשל קירבתו של נועמאן לגבול שטח השיפוט החדש של ירושלים, סברו הפוקדים בטעות כי בתי הכפר אינם נכללים בשטח שסופח לישראל.

פלסטינים שלא קיבלו תעודת זהות ישראלית על אף שהתגוררו בשטח שסופח, יכלו להגיש למשרד הפנים בקשה להחלפת תעודת זהות. רף ההוכחות שדורש משרד הפנים כדי לאשר בקשה כזו הוא גבוה ביותר. בדרך כלל על ההוכחות לכלול תצלום אוויר משנת 1967 או מתאריך מוקדם יותר של הבית בו מתגורר הפונה, מסמכי בעלות על הבית, קבלות על תשלום מיסים, מסמכים המעידים על מקום עבודתו או לימודיו מאז 1967 וכד'. הקושי לעמוד ברף זה, לצד העלויות הגבוהות הכרוכות בהשגת ההוכחות ובשכירת שירותיו של עורך דין, הופכים את ההליך לבלתי רלוונטי עבור פלסטינים רבים. תושבי נועמאן התקשו במיוחד לעמוד ברף הוכחות זה שכן באזור זה מעולם לא התבצע הליך של "הסדר קרקעות" – הליך בירוקרטי של חלוקת השטח ורישום שמות הבעלים במרשם הקרקעות.⁵ עובדה זו מנעה מהתושבים לקבל תעודות בעלות ("טאבו") על בתיהם ועל הקרקעות החקלאיות שברשותם. עם זאת, לחלק מהמשפחות יש אישורים על תשלומי מיסים לשלטון הירדני עבור הקרקעות החקלאיות שבבעלותם.

בצלם רכש מהמרכז למיפוי ישראל תצלומי אוויר של הכפר משלושה תאריכים שונים: 19.8.67, 28.11.77 ו-10.4.87. בתצלום משנת 1967 מופיעים בשטח הכפר 11 בתים, בהם אחד שנראה בשלבי בנייה, ואילו חלקה נוספת נראית כאילו הוכשרה לבנייה. כל הבתים צמודים לשטחים חקלאיים מעובדים. בתצלום משנת 1977 מופיעים שבעה בתים נוספים, בהם המבנה

הכפר נועמאן נמצא באזור "תעמרה" שבמזרחו של מחוז בית לחם. התיישבות הקבע של פלסטינים בנועמאן החלה בשנות השלושים של המאה הקודמת. שתי המשפחות הראשונות שהגיעו למקום התגוררו במערות טבעיות, שנשתמרו עד היום, והתפרנסו מחקלאות ומרעיית צאן.¹ במהלך שנות החמישים הוקמו בתי האבן הראשונים ובכמה מהם ניתן עדיין לקרוא את תאריך חנוכת הבית החקוק בסלע בחזיתו.

ביוני 1967, לאחר המלחמה, סיפחה ישראל לשטחה כ-70,000 דונם, בהם הכפר נועמאן, מהשטח שהקיף את מערב ירושלים וכללה אותם בשטח השיפוט של עיריית ירושלים.² כשלושה חודשים לאחר מכן ערכה ישראל מפקד אוכלוסין בכל השטחים שנכבשו במלחמה. פלסטינים שגרו באזורים שסופחו לישראל, קיבלו תעודות זהות ישראליות ונרשמו כתושבי ירושלים ואילו שאר הפלסטינים קיבלו תעודות זהות של הגדה המערבית. עם זאת, אלפי פלסטינים שהתגוררו בשטחים שסופחו לא הוכרו כתושבי ירושלים ונרשמו במרשם האוכלוסין של הגדה המערבית. מספרם המדויק של תושבים אלה אינו ידוע. בין הסיבות לכך היתה היעדרותו של אדם מביטוי בעת עריכת המפקד או קביעה מוטעית של הפוקדים כי בתים מסויימים נמצאים מחוץ לגבולות החדשים של העיר.³

בעיה זו התעוררה בנוגע לתושבי נועמאן. למרות שהכפר סופח לישראל, רשמו הפוקדים את תושביו כתושבי הכפר אום אל-טלע הסמוך, הנמצא מחוץ לגבולות החדשים של העיר. התושבים נרשמו במרשם האוכלוסין של הגדה המערבית ולא ניתנו להם תעודות זהות ישראליות. הסיבה לרישום השגוי אינה ברורה עד היום. לדברי ראש ועד הכפר, ג'מאל דרעאווי, התעלמו הפוקדים מהעובדה שכל המשפחות שהו בבתיהן בעת עריכת המפקד ורשמו אותם כתושבי הגדה המערבית

1. למחקר אנתרופולוגי אודות אורח החיים במערות בדרום הגדה המערבית ר' יעקב חבקוק, *חיים במערות הר חברון*, ירושלים, משרד הביטחון, 1985.
2. על-פי המשפט הבינלאומי מעמד השטח שסופח אינו שונה ממעמד שאר הגדה המערבית. סיפור מזרח ירושלים מעולם לא הוכר על-ידי הקהילה הבינלאומית. בנושא זה ר' בצלם, *מדיניות של אפליה - הפקעת קרקעות, תכנון ובנייה במזרח ירושלים*, מאי 1995, עמ' 71-91.
3. עד היום ישנם מקרים בהם לא ברור לרשויות הישראליות האם בית מסויים נכלל בתחום השיפוט של ירושלים. טעויות כאלה נפוצות בעיקר באזורים הסמוכים לגבול. ר' לדוגמא, בצלם והמוקד להגנת הפרט, *הטרנספר השקט - שלילת מעמד התושבות מפלסטינים במזרח ירושלים*, אפריל 1997, הערת שוליים 39.
4. עדותו של ג'מאל דרעאווי נגבתה על-ידי סוהא זייד ב-10.6.03.
5. בנושא הסדר הקרקעות בגדה המערבית ר' בצלם, *גול הקרקעות - מדיניות ההתנחלות בגדה המערבית*, מאי 2002, פרק 3.

החלטה זו קיבלה משנה תוקף ב-1993 עם הטלת סגר כללי על השטחים שנמשך ברציפות עד היום.⁶ מאחר שבעיני ישראל נחשבים תושבי נועמאן לתושבי שטחים, על אף שהם מתגוררים בשטח של ירושלים, הפכו חייהם ביום אחד לבלתי אפשריים. כבעלי תעודות זהות של הגדה, נאסר על תושבי הכפר לשהות בירושלים או בכפרים שסופחו אליה, כולל בביתם שלהם, בלי היתר מיוחד מהמינהל האזרחי.⁷

לנוכח השינוי המשמעותי לרעה בתנאי חייהם, פנו תושבי נועמאן בסוף שנת 1993 למשרד הפנים בבקשה להכיר במעמדם כתושבי ירושלים ולהעניק להם תעודות זהות ישראליות. לטענת התושבים, הם זכאים להירשם במרשם האוכלוסין הישראלי ולקבל תעודות זהות ישראליות שכן כל אחד מהם משתייך לאחת מהקטגוריות שקבע משרד הפנים כמזכות במעמד של תושב ישראל: אנשים שהתגוררו בנועמאן לפני 1967, או אנשים שנולדו להורים שהתגוררו בכפר לפני 1967, או אנשים שהגיעו לכפר אחרי 1967 בעקבות נישואין לאחד התושבים הוותיקים.

משרד הפנים סירב לדון בבקשת התושבים באופן קיבוצי, ולפיכך החליטו אלה לעתור לבג"צ נגד המשרד.⁸ פרקליטות המדינה טענה כי יש לדחות את העתירה, שכן התושבים לא מיצו את ההליכים במשרד הפנים. על מנת למנוע דחייה כזו, החליטו בתחילת 1998 התושבים למשוך את העתירה. עם זאת, בשל חילוקי דעות עם עורך הדין שייצג אותם אז, ולנוכח קשיים במימון ההליך, הפסיקו התושבים את הטיפול בהליכים אלה למשך שנתיים.

בחודש ינואר 2000 פנו תושבי נועמאן בשנית למינהל האוכלוסין של משרד הפנים. התושבים צירפו לבקשתם מסמכים שונים המוכיחים את ישיבתן של משפחותיהם בנועמאן לאורך תקופה ארוכה, בהם תעודות החזקה על הקרקע לצרכי מיסוי, מסמכים המעידים על רישומם של ילדי הכפר בבתי הספר במזרח ירושלים, תצהיר ממוחיתאר החמולה על תולדות נועמאן ותושביו ועוד. כעבור כחמישה חודשים התבררו התושבים כי בקשתם נדחתה:

שנראה בתצלום הקודם בשלבי בנייה ובית בשטח שהוכשר לבנייה. גודל השטחים החקלאיים המעובדים לא השתנה במהלך העשור שחלף אולם ניתן להבחין בבירור כי חלק מהתושבים נטעו, במהלך תקופה זו, עצים בחצרות הבתים. בתצלום משנת 1987 ניתן להבחין בארבעה בתים חדשים וכן בעצים נוספים צמודים לחלק מהבתים. בנוסף, בתצלום זה מופיעה דרך חדשה המחברת את נועמאן לכפר השכן אל-חאס. סדרת תצלומים זו מוכיחה כי נועמאן אכן היה קיים לפני שנת 1967 וכי במהלך השנים הוא התפתח בהדרגה.

עד שנות התשעים המוקדמות, תושבי נועמאן כמעט שלא הושפעו מהעובדה שהם לא נרשמו כתושבי ירושלים. אף שנועמאן סופח רשמית לישראל ב-1967, התעלמו הרשויות הישראליות לחלוטין מקיומו של הכפר במשך תקופה ארוכה. עד היום לא ערכה עיריית ירושלים תכנית מתאר לכפר והיא נמנעת מלגבות מהם ארנונה ולספק להם שירותים כלשהם. משטרת ישראל נמנעה במהלך השנים מלאכוף את החוק בכפר וממילא לא עסקה בשאלת החוקיות של ישיבת התושבים בתחומי ירושלים. בשנת 1992 הופיעו לראשונה בכפר פקחים מטעם משרד הפנים, שהבהירו לתושבים כי שטח הכפר נמצא בתוך תחום השיפוט של ירושלים ושהוא מוגדר כאזור האסור לבנייה. עם זאת, הפקחים לא התייחסו לשאלת מעמדם של התושבים ולא טענו כי הם גרים במקום בניגוד לחוק.

נוכח התעלמותן של הרשויות הישראליות מהכפר, כלל לא ברור אף אם תושביו היו מודעים לכך שהוא סופח לישראל ומהן ההשלכות החוקיות של סיפוח זה. במהלך השנים, יצרו התושבים זיקות שונות לירושלים ולכפרים המקיפים אותה, חלקן עוד לפני 1967. חלק גדול מהתושבים עבד באזורים שונים של העיר וילדי הכפר למדו בבתי הספר בכפרים צור באהר ואום טובא שבמזרח. תושבי נועמאן קיימו עם תושבי כפרים אלה קשרים חברתיים ומסחריים.

ב-1991 החליטה הממשלה להתנות את כניסתם של תושבי השטחים לישראל בהצטיידות בהיתר אישי.

6. ר' בצלם, הפרד ומשול – האיסור על המעבר בין רצועת עזה לבין הגדה המערבית, מאי 1998, עמ' 5-6.
7. להרחבה בנוגע לזכויות נוספות המגיעות לתושבי קבע ר' בצלם והמוקד להגנת הפרט, הטרנספר השקט; הטרנספר השקט נמשך – שילת מעמד התושבות וזכויות סוציאליות מתושבי מזרח ירושלים, ספטמבר 1998.
8. בניצ' 3746/95, מחמד עלי שוואורה ואח' נ' משרד הפנים ואח'.

עירוניים. אמיר חשין, שכיחן אז כיועץ ראש העיר לענייני האוכלוסייה הערבית, השיב כדלקמן:

אזור מזמוריה אכן נכלל בגבולותיה המוניציפאליים של ירושלים... איני רוצה לקבוע ברגע זה האם תביעתם לשירותים עירוניים במקומה אם לאו (עולה גם השאלה מדוע "התערורו" כל כך מאוחר?) אך ברור כי משימה זו אינה קלה ובעיקר אינה זולה... הנושא שהעלית מחייב מחשבה, דיון ועבודת מטה מטעם העירייה. זו המלצתי לראש העיר.⁹

לבצלם לא ידוע האם התקיימו בעירייה עבודת מטה או דיונים כלשהם בעניין, כפי שהמליץ חשין לראש העיר דאז אהוד אולמרט. זאת משום שפנייתו לעירייה טרם נענתה. עם זאת, ברור כי עד היום נמנעה העירייה מנקיטת צעדים מעשיים להסדרת מצבו החרגי של הכפר.

אין ביכולתו של בצלם לבדוק האם כל תושבי הכפר אכן מתגוררים בו ברציפות מאז 1967 או קשורים בקשר מדרגה ראשונה למי שעומד בקריטריון זה, כפי שדורש משרד הפנים. אולם התעלמותו המוחלטת של משרד הפנים מהמסמכים שהוגשו, כמו גם הנימוקים הקלושים שמסר המשרד לדחיית בקשתם של התושבים, מהווים פגיעה חמורה בזכותם להליך מינהלי הוגן בכלל ובזכות הטיעון שלהם בפרט.

גם אם הגיעו חלק מן התושבים לכפר שנים ספורות לאחר 1967, ספק אם די בכך לשמש היום נימוק ראוי לדחיית בקשתם להכרה בהם כתושבי ישראל ולגירושם מבתיהם. מדינת ישראל, על זרועותיה השונות, התעלמה במשך עשרות שנים מקיומו של הכפר ובכך העניקה הסכמה שבשתיקה למציאות בה קשרו אנשים את חייהם לאותו מקום: הקימו בו את ביתם, עיבדו בו את אדמתם וקברו בו את מתייהם. על רקע זה, גירושם של תושבי נועמאן מבתיהם, בתואנה שהם שוהים במדינת ישראל בניגוד לחוק, יהווה מעשה בלתי צודק ובלתי סביר.

מתוך עיון בתיקי המרשם מראה, שרובם גרים באום אל-טלע וילידי תעמרה ואין אזכור כלשהו שגרים במזמוריה. כמו כן, מבירור שנערך על-ידינו עם היחידה לפיקוח על הבנייה בירושלים, עולה כי שני המקומות הללו נמצאים באיו"ש ולא בתוך התחום המוניציפאלי של ירושלים, והם אף רחוקים ממזמוריה. אי-לכך, הוחלט לדחות בקשתם.⁹

משרד הפנים התעלם לחלוטין בתשובתו מהמסמכים שהגישו לו התושבים, המוכיחים לכאורה את זיקתם לנועמאן מלפני 1967. ההתייחסות בתחילת התשובה ל"רובם" של התושבים, מצביעה על כך כי לפחות לגבי חלק מהפונים משרד הפנים לא טוען שהם מתגוררים באום אל-טלע או במקום אחר מחוץ לנועמאן. למרות זאת, נמנע משרד הפנים מנימוק הסיבות לדחייה הגורפת של בקשתם.

במקביל, הואשמו באותה שנה שלושה מתושבי נועמאן על-ידי מחלקת הפיקוח על הבנייה של משרד הפנים כי בתייהם נבנו ללא היתר בכפר, הנמצא בתוך גבולות העיר ירושלים. בעקבות זאת, פנו התושבים פעם נוספת למינהל האוכלוסין בבקשה להכיר בהם כתושבי ירושלים וצירפו לפנייתם את עדויותיהם של ארבעת פקחי משרד הפנים, לפיהן שלושה מהפונים אכן מתגוררים בכפר, לפחות משנת 1999 ואילך.

גם בקשה זו נדחתה על-ידי מינהל האוכלוסין, שהשיב בצורה לקונית ובלתי מנומקת: "הרינו שבים וחוזרים על הנאמר במכתבינו מיום 11.5.00, שמרשיך אינם תושבי מזמוריה, אלא אום אל-טלע ותעמרה, אשר נמצאים מחוץ לתחום המוניציפאלי של ירושלים".¹⁰

ב-1993, לאחר שנאסר על תושבי נועמאן לשהות בירושלים, פנו התושבים גם לעיריית ירושלים בדרישה להכיר בהם כתושבי העיר ולספק להם שירותים

9. מכתב מאסתר שרון לעו"ד שמואל מצא מתאריך 16.1.00.
10. מכתב מאסתר שרון לעו"ד שמואל מצא מתאריך 19.12.01.
11. מכתב מאמיר חשין לעו"ד ווסים דכור מה-12.1.94.

החיים במצור

ומעכבים את התושבים היוצאים מנועמאן או החוזרים אליו. בכמה מקרים הם מנעו מתושבי הכפר לחזור לבתיהם בטענה שאין להם היתרי כניסה לישראל והתושבים נאלצו להמתין באל-ח'אס עד שכוחות הביטחון עזבו את המקום.

הגבלות חמורות אלה על תנועת התושבים פוגעות קשה ביכולתם להתפרנס. עד תחילת אינתיפאדת אל-אקצא הועסקו חלק גדול מהגברים בכפר גם כפועלי בניין בירושלים. לשם כך, היה עליהם לקבל היתרי כניסה לישראל מהמינהל האזרחי ולחדשם מדי שלושה חודשים. מאז פרצה האינתיפאדה, הפך תהליך הנפקת ההיתרים לארוך ומסורבל יותר וכן התרבו ימי הסגר המוחלט בהם נאסר גם על בעלי היתרים להגיע למקומות עבודתם. כתוצאה מכך, וכתוצאה מחסימת הדרך לאום טובא, נאלצו רוב התושבים לעזוב את עבודתם בירושלים. איבוד מקור הכנסה זה פגע קשות בכל משפחות הכפר והביא לירידה ברמת חייהם, שהיתה נמוכה ממילא.

תושבי נועמאן מתפרנסים היום בעיקר מחקלאות. סמוך לכפר ישנם כ-500 דונם של עצי זית וגידולי שדה שהתושבים מעבדים אותם. חלק משטחים אלה הם בבעלותם והשאר בבעלות תושבי צור באהר ובית סאחור. כמה מהמשפחות מחזיקות עדרי צאן ומגדלות ירקות לצריכה עצמית בחצרות הבתים. אחדים מועסקים במקומות עבודה שונים באזור בית לחם.

ההגבלות על חופש התנועה משפיעות גם על נגישותם של תושבי הכפר לטיפול רפואי שכן בנועמאן או בכפר השכן אל-ח'אס אין מרפאות.¹² המרפאה הקרובה ביותר נמצאת בכפר דאר סלאח, במרחק של כשני קילומטרים מהכפר, אך בשל המחסור הקבוע בציוד ובתרופות במרפאה זו נאלצים התושבים להגיע למרפאות בבית סאחור, בבית לחם או בבית ג'אלא. חולים כרוניים ומשפחותיהם הם אלה אשר נפגעים קשה יותר. ראדי עטייה, תושב נועמאן, סיפר בעדותו על הקשיים הכרוכים בטיפול באחיו החולה:

קשיי התנועה של תושבי נועמאן החלו כבר ב-1993, כאשר צה"ל הטיל סגר כללי על הגדה המערבית והחל לדרוש מפלסטינים לקבל היתרי כניסה לישראל. מאחר שתושבי הכפר נושאים תעודות זהות של הגדה המערבית אך מתגוררים בתוך שטח ירושלים, בן יום הפכה שהייתם בבתיהם לבלתי חוקית. כל יציאה מהכפר מעמידה אותם בסיכון שיעצרו על-ידי שוטרים או חיילים שכן נאסר עליהם לשהות בירושלים או להגיע לכפרים שסופחו אליה, למרות שיש להם קשרים הדוקים עם תושבי מקומות אלה. מאז פרצה אינתיפאדת אל-אקצא בספטמבר 2000, מגבילים צה"ל ומשמר הגבול עוד יותר את תנועתם של תושבי נועמאן. הגבלות אלה משפיעות על כל תחומי החיים של התושבים ומונעות מהם לנהל חיים סבירים.

שלוש דרכים מחברות את נועמאן לסביבתה - אחת לירושלים ושתיים לגדה המערבית. הדרך לירושלים, שאורכה כקילומטר, מובילה לקצהו הדרומי של הכפר אום טובא שבמזרח ירושלים. בשנת 1994 החל צה"ל לחסום דרך זו ולפתוח אותה לסירוגין, עד שבינואר 2003 חסם אותה בשני קצותיה בסוללות עפר ובאבנים. כיום ניתן להגיע מנועמאן לירושלים רק ממזרח, דרך אבו דיס, או מדרום, דרך בית לחם, תוך הארכת זמן הנסיעה באופן משמעותי.

מאז תחילת אינתיפאדת אל-אקצא, חסמה ישראל גם את שתי הדרכים המובילות אל תוך הגדה. הדרך העיקרית ששימשה את התושבים כדי להגיע לבית סאחור נחסמה בסוף שנת 2000 בשני קצותיה. מרבית התושבים, ובעיקר תלמידי בית ספר, המשיכו להשתמש בה ברגל. לאחרונה, נמנעו מהתושבים גם שימוש מוגבל זה בשל בניית מכשול ההפרדה בדרום ירושלים. הדרך השנייה המובילה לגדה חוצה את הכפר השכן אל-ח'אס. מאז תחילת האינתיפאדה חסם צה"ל דרך זו כמה פעמים בערמות אבנים. בכל המקרים הסירו התושבים את החסימות מיד כשהתאפשר להם. בחודש דצמבר 2002 היתה דרך זו חסומה במשך כחודש ימים. מפעם לפעם מוצבים חיילי צה"ל ושוטרי מג"ב בדרך זו

12. לדיון בהשלכות של ההגבלות על חופש התנועה על מימוש הזכות לטיפול רפואי מתחילת האינתיפאדה ר' בצלם, ללא מוצא - מגיעה לטיפול רפואי בשל מדיניות המצור של ישראל בשטחים, יוני 2001.

מרוואן, אחי בן ה-12, חולה סוכרת. הוא צריך לקבל אינסולין יום-יום במרפאה בבית סאחור. מאחר שדרך קבר חילוה חסומה, אנחנו מתאמים עם צוות האמבולנס של בית החולים הממשלתי בבית ג'אלא שיחכה לנו אחרי מחסום העפר שבסוף דרך קבר חילוה. אנחנו נאלצים ללכת יחד עם אחי החולה עד המחסום. האמבולנס, שממתין לנו כשלושים מטרים מהחסימה, מעביר אותנו למרפאה.

לפני כחודש חלה הרעה במצבו של אחי והיינו צריכים להעביר אותו לבית החולים אל-מוקאסד בירושלים. אמי ואני הלכנו אתו. יצאנו מנועמאן לכיוון ירושלים ועברנו את סוללות העפר שמוצבות בקצה הכפר. הלכנו כשני ק"מ עד צור באהר ומשם עלינו לאוטובוס שהסיע אותנו לגיבל מוכבר ואז עלינו למונית עד לשכונת מוסררה. שם היה מחסום שבו היו חיילים. הם עצרו את המונית. החיילים בדקו את תעודות הזהות ואת המסמכים הרפואיים של אחי. הם עיכבו אותנו במשך כעשרים דקות ואז נתנו לנו לעבור. מצבו של מרוואן היה רע מאד והוא לא יכל ללכת. הוא נשען עלינו לאורך כל הדרך. לפעמים, נאלצנו לסחוב אותו בידיים. כשהגענו לבית החולים הוא הוכנס לטיפול נמרץ. הוא היה מאושפז כמה ימים ואז שוחרר. לאחר השחרור נסענו מבית החולים לאבו דיס, משם לקבר חילוה דרך מחסום אל-קונטיינר, ומשם הלכנו ברגל עד הכפר.¹³

לפני כחודש חלה הרעה במצבו של אחי והיינו צריכים להעביר אותו לבית החולים אל-מוקאסד בירושלים. אמי ואני הלכנו אתו. יצאנו מנועמאן לכיוון ירושלים ועברנו את סוללות העפר שמוצבות בקצה הכפר. הלכנו כשני ק"מ עד צור באהר ומשם עלינו לאוטובוס שהסיע אותנו לגיבל מוכבר ואז עלינו למונית עד לשכונת מוסררה. שם היה מחסום שבו היו חיילים. הם עצרו את המונית. החיילים בדקו את תעודות הזהות ואת המסמכים הרפואיים של אחי. הם עיכבו אותנו במשך כעשרים דקות ואז נתנו לנו לעבור. מצבו של מרוואן היה רע מאד והוא לא יכל ללכת. הוא נשען עלינו לאורך כל הדרך. לפעמים, נאלצנו לסחוב אותו בידיים. כשהגענו לבית החולים הוא הוכנס לטיפול נמרץ. הוא היה מאושפז כמה ימים ואז שוחרר. לאחר השחרור נסענו מבית החולים לאבו דיס, משם לקבר חילוה דרך מחסום אל-קונטיינר, ומשם הלכנו ברגל עד הכפר.¹³

מאחר שעיריית ירושלים אינה מעניקה שירותים לכפר, תלויים התושבים בשירותים הניתנים על-ידי גורמים שונים בגדה המערבית. סגירת הדרכים המובילות לכפר מקשה על אספקה סדירה של שירותים אלה. לפי יוסף דרעאווי, תושב הכפר, אחת הבעיות הקשות של התושבים היא המחסור במים:¹⁴

שנים רבות קיבלנו מים מבאר שנמצאת באזור קבר חילוה, ליד בית סאחור. רק לפני כמה חודשים התחברנו לרשת המים של אל-ח'אס. כל הבתים בכפר מחוברים למים, אבל הקוטר המצומצם של הצינור, הלחץ הנמוך בזרימה וההפסקות התכופות, מחייבים אותנו לצמצם מאוד את השימוש במים בתוך הבית.

13. העדות נגבתה על-ידי סוהא זייד ב-03.06.10.
14. לדיון במצוקת המים בגדה המערבית ר' בצלם, מים עד נפש – מצוקת הכפרים ללא רשת מים, יולי 2001; צמאים לפיתרון – מצוקת המים בשטחים ופתרונה במסגרת הסדר הקבע, יולי 2000.
15. העדות נגבתה על-ידי יחזקאל לייב ב-03.07.11.
16. העדות נגבתה על-ידי סוהא זייד ב-03.06.10.

הישראלי סגר את הכביש הזה לחלוטין. בכביש הוצבו ערמות עפר ונחפרו תעלות. הילדים נאלצים ללכת יותר מקילומטר לאורך דרך העפר הזאת כדי להגיע לבתי הספר שלהם. הם נאלצים לצאת מהבית בסביבות שש בבוקר, לעבור את ערמת העפר ולטפס על ההר שנמצא מול הכביש לאום טובא.

ברוב הימים יש גייפ של משמר הגבול למרגלות ההר. לפעמים, שוטרי משמר הגבול מתחבאים מאחורי סלעים ואורבים לפועלים ולתלמידים שצועדים לאום טובא. הילדים שלי מספרים לי כל הזמן מה שקורה להם עם שוטרי משמר הגבול. השוטרים עוצרים אותם ומחטטים להם בילקוטים ובספרים וזה מפחיד אותם נורא. במהלך חודש הרמדאן, בנובמבר 2002, שוטרי משמר הגבול ניסו להכריח את הילדים לשבור את הצום ולאכול. אנחנו חיים בדאגה מתמדת ולא יודעים מה לעשות.¹⁸

ההגבלות שמטיל צה"ל על תנועתם של תושבי נועמאן מהוות פגיעה בזכות המוקנית לכל אדם לנוע בחופשיות ובלא הגבלה בתוך ארצו. זכות זו מעוגנת בסעיף 12 לאמנה הבינלאומית בדבר הזכויות האזרחיות והפוליטיות. אמנה זו מתירה אמנם להטיל הגבלות תנועה מסוימות בנסיבות חריגות, אך אופיין הגורף של ההגבלות המוטלות על נועמאן והעדר כל הגבלת זמן לתחולתן הופכים אותן להפרה בוטה של האמנה. הגבלות התנועה גורמות גם להפרת זכויות אחרות שישראל מחוייבת לקיים, מתוקף היותה חתומה על האמנה הבינלאומית בדבר הזכויות הכלכליות, החברתיות והתרבותיות. בהן, זכותו של כל אדם לעבוד ולהשתכר למחיתו (סעיף 6) והזכות של כל אדם "ליהנות מרמת הבריאות הגופנית והנפשית הגבוהה ביותר שניתן להשיג" (סעיף 12).

בסירובה לספק להם שירותים מפלה עיריית ירושלים את תושבי נועמאן לרעה ביחס לשאר תושבי העיר. בכך מפרה ישראל את הזכות לשוויון, שהיא מאושיות המערכת הנורמטיבית של זכויות האדם. זכות זו מעוגנת בסעיף 3, המשותף לשתי האמנות שצוינו לעיל, וכן בסעיף 27 לאמנת גינבה הרביעית.

זהות של הגדה. בעקבות זאת נאלצו ילדי הכפר לעבור לבתי הספר באל-ח'יאס (יסודי) ובבית סאחור (תיכון). עאישה חמאד, תושבת הכפר, תיארה את מצוקת ילדיה בדרכם לבית הספר:

שלושה מילדיי לומדים בבית סאחור, אחד בכיתה ח', אחד בי' ואחד ביי"ב. התלמידים הולכים ברגל עד אזור קבר חילוה ומשם לוקחים מונית לבית סאחור. לפעמים, מאחורי ערמות העפר בקבר חילוה עומדים שוטרים של משמר הגבול, שבודקים תעודות זהות ומעכבים את הילדים. לפעמים השוטרים לא נותנים לילדים לעבור והם נאלצים ללכת קילומטר וחצי בתוך אל-ח'יאס עד לאזור הררי שמוביל לכביש וואדי נאר ומשם לקחת מונית לבית סאחור.

בחורף הילדים מצוננים כל הזמן בגלל ההליכה בקור ובגשם. זה מעציב אותי לראות אותם יוצאים לבית הספר בגשם. הרבה פעמים הם חוזרים הביתה רועדים מקור ומשתעלים. הסבל הזה מתחיל מגיל חמש, כשהילדים מתחילים ללכת לגן שבכפר אל-ח'יאס.¹⁷

חילוה דרעאווה היא בין הבודדים בכפר המחזיקים בתעודת זהות ישראלית ולכן ילדיה לומדים בבתי הספר במזרח ירושלים. בשל חסימת הדרכים, נתקלים גם הם בקשיים רבים בדרכם:

אני נולדתי באום טובא והוריי עדיין גרים שם. לפני 16 שנה התחתנתי עם בעלי יוסף ועברתי לגור בנועמאן. מאחר שאום טובא נמצאת בתחום השיפוט של ירושלים, לכל התושבים יש תעודות זהות ישראליות וגם לי יש תעודת זהות כזאת.

בתי הבכורה ניבין, בת ה-15, ובני מוחמד, בן ה-14, לומדים בבית הספר בצור באהר. טארק בן העשר לומד בכיתה ד' בבית הספר באום טובא. איבראהים בן החמש הולך לגן חובה באום טובא. הארבעה הולכים לבתי הספר שלהם ברגל כי חלק מהכביש שמוביל לאום טובא נחסם. לפני כשנה הצבא

17. תעודת נבנתה על-ידי סוהא זייד ב-15.6.03.
18. תעודת נבנתה על-ידי סוהא זייד ב-15.6.03.

העדר תכנון והשלכותיו

לאחר סיפוח מזרח ירושלים ב-1967, ביטלה ישראל את תכניות המתאר הירדניות שהוכנו עבור אזור זה ויצרה חלל תכנוני. כתוצאה מכך, לא ניתן היה להנפיק היתרי בנייה ופיתוחה של מזרח ירושלים הוקפא כמעט לחלוטין. בתחילת שנות השמונים החליטה העירייה להכין תכניות מתאר לכל השכונות הפלסטיניות במזרח. נכון להיום, רוב התכניות כבר הושלמו.¹⁹

בהכנת תכניות המתאר התעלמה העירייה מהכפר נועמאן ומבחינה תכנונית הוא מוגדר עד היום כ"שטח לבן". המשמעות של הגדרה זו היא שלא ניתן לקבל היתרי בנייה בנועמאן, בלי קשר למעמדם של התושבים.

בנוסף לצווי ההריסה גזר בית המשפט על שניים מהתושבים קנס בסך 50,000 ש"ח ועל השלישי קנס של 60,000 ש"ח. תשלום כל אחד מהקנסות נפרש על פני מאה תשלומים. הקנסות מהווים נטל כלכלי על שלוש המשפחות ומכביד על יכולתן להתקיים. באופן אבסורדי, על התושבים לשלם סכומים אלה באחד מסניפי בנק הדואר שבתוך שטח ירושלים, אליה אסורה כניסתם. נידאל דרעאווי תיאר בעדותו לבצלם את המצוקה אליה נקלע בעקבות פסק הדין:

בשנת 1992 הגיעו לראשונה לכפר פקחים מטעם המחלקה לפיקוח על הבנייה של משרד הפנים והבהירו לתושבים כי בשל העדר תכנית מתאר לשטח, אסור להם לבנות בתים חדשים או להרחיב את הבתים הקיימים. במהלך השנים הוציא משרד הפנים כמה צווי הריסה, אולם אף אחד מהצווים לא הוצא אל הפועל.

אני נשוי ואב לשניים. אישתי עקרת בית. אני מורה לשפה הערבית ומלמד בבית ספר תיכון לבנים בבית ג'אלא. המשכורת שלי היא 1,450 ש"ח, לפני ניכויים. חלק גדול מהמשכורת שלי משמש להוצאות קבועות. אני מוציא כ-280 ש"ח כל חודש על מים, ומדי חודשיים כ-350-400 ש"ח לתשלום חשבון החשמל עבור הבית שלי והבית של הורי.

בחדש מאי 2000 הגיעו פקחי משרד הפנים לכפר, בליווי שוטרי משמר הגבול. הם צילמו את בתי הכפר ותחקרו את התושבים. כעבור כחודשיים הוגשו נגד שלושה מתושבי נועמאן - נידאל דרעאווי, ח'אדר דרעאווי וראדי עטייה - כתבי אישום בשל בניית בתי מגורים ללא היתר. בכתבי האישום נכתב כי "הבנייה ללא היתר התבצעה בחירבת מזמוריה, המצויה במרחב התכנון של העיר ירושלים... המבנה מאוכלס ומשמש למגורים".²⁰

לאחרונה עלי לשלם גם את הקנס שגזר עלי בית המשפט: 500 ש"ח לחודש. את התשלום הראשון הייתי צריך לשלם ב-1.7.03 בבנק הדואר שנמצא בצור באהר. באותו יום יצאתי מביתי לכיוון צור באהר אבל שוטרי מג"ב שעמדו ליד סוללת העפר החוסמת את הדרך לאום טובא מנעו ממני לצאת מהכפר בטענה שאין לי אישור כניסה לירושלים. הסברתי להם שאני צריך לשלם את הקנס והראתי להם את שובר התשלום, אבל השוטרים הורו לי לחזור לכפר. בעבר הגשתי בקשה להיתר כניסה לירושלים במת"ק עציון אבל הבקשה נדחתה.

בסוף שנת 2000 החלו הדיונים בבית המשפט לעניינים מקומיים בירושלים. כמה דיונים שנקבעו במהלך שנת 2001 נדחו בשל היעדרותם של השלושה, שלא יכלו להגיע לבית המשפט עקב הסגר שהוטל על השטחים. בתחילת שנת 2003 הרשיע השופט את שלושת התושבים בבנייה ללא היתר והוציא צווי הריסה לשלושת הבתים. ביצוע צווי ההריסה נדחה עד ליולי 2004, כביכול על מנת לאפשר לתושבים להשיג היתרי בנייה בדיעבד.

19. עיר שלם, מזרח ירושלים - מצב תכנוני (ירושלים, נובמבר 1999), עמ' 5.
20. ת"פ 3414/00, מדינת ישראל נ' נידאל אחמד דרעאווי.
21. על-פי סעיף 78 לחוק התכנון והבנייה, תשכ"ה-1965, ניתן להנפיק, במקרים חריגים, היתר בנייה בתקופה שבין תחילת הכנתה של תכנית המתאר לבין אישורה, בכפוף לתנאים נוספים. עם זאת, חריג זה אינו תקף לגבי נועמאן שכן הכנת התכנית טרם החלה.

אל-ח'אס

דאר סלאח

מכשול קיים —

מכשול מתוכנן

גבול שטח השיפוט

של ירושלים

300 מטרים

אום
טובא

הר
חומה

נועמן

בית
קברות

קבר
חילוה

בית סאחור

את ההכנסה שלי כדי להמשיך להתקיים. בחודש
פברואר האחרון התחלתי לגדל ירקות בחצר הבית.
אני מקווה למכור את הירקות שלי בצור באהר,
ליחידים או לחנויות. בנוסף, פניתי לצלב האדום
כדי לקבל סיוע ושם הבטיחו לעזור לי. המצב
הכלכלי שנוצר גורם סבל רב לי ולמשפחתי.²²

היעדר התכנון פוגע ביכולתם של תושבי נועמאן לפתח
את כפרם בהתאם לצרכיהם. הן עיריית ירושלים והן
משרד הפנים נושאים באחריות למצב זה. בכך, פוגעת
ישראל בעיקרון השיוויון ויוצרת פוטנציאל ממשי
לפגיעה בזכות של כל אדם לקורת גג, המעוגנת בסעיף
11 לאמנה הבינלאומית בדבר הזכויות הכלכליות,
החברתיות והתרבותיות.

לבסוף החלטתי לשלוח את האחייך שלי, מוחמד
בן השמונה, לצור באהר, לשלם את השובר. פחדתי
שהוא יאבד את הכסף בדרך, אבל לא הייתה לי
ברירה אחרת. הוא הלך דרך ההר והשוטרים לא
הבחינו בו. שמת לי את הכסף בשקית והתקשרתי
לידיד שלי שעובד בדואר שיקבל אותו ויבצע את
התשלום.

אני מתכוון להמשיך לשלם את הקנס למרות שאני
יודע שהסיכוי לקבל היתר בנייה נמוך ביותר. אני
מקווה שאם אשלם את הקנס ובמקביל אטפל
בעניין ההיתר, אולי זה יסתדר. אני מוכן ללוות
כסף מחברים ומקרובי משפחה, אם אצטרך, כדי
לעמוד בתשלומים. אני חושב כל הזמן איך להגדיל

חסימה בדרך המחברת בין נועמאן לאום טובא - ברקע ההתנחלות הר חומה
תצלום: יחזקאל ליין

22. העדות ננתה על-ידי סוהאד סקאללה ב-27.7.03.

השלכות הקמת מכשול ההפרדה

של עצי זית שבעלותם ובית הקברות של הכפר יישארו ממערב למכשול. בעדותו לבצלם שיחזר גימאל דרעאווי את הדברים שנמסרו לתושבים באותה פגישה:

הוא אמר שאנחנו גרים בכפר באופן לא חוקי ולכן אנחנו חייבים להתפנות. הוא אמר גם שהאזור נמצא על קו התפר בין הרשות הפלסטינית לבין תחום השיפוט של ירושלים, ולכן ישראל החליטה להשאיר את האזור ריק ולא מאוכלס. הוא הציע לנו פיצויים על הבתים הישנים שנבנו לפני 1993, וטען ששאר הבתים מיועדים להריסה. הוא הוסיף גם, שאם נבחר להישאר בכפר מצבנו יהיה כמו של עץ בלי מים כי בקרוב ינתקו את החיבור שלנו לחשמל ולמים. הוא הראה לנו במפה שהחזיק שבאזור הכפר תהיה גדר רציפה ושלא מתוכננות נקודות מעבר כלשהן.

בצלם פנה לכהנא באמצעות מספר טלפון שהוא מסר לתושבים, במטרה לברר מטעם מי הוא פועל, אך כהנא סירב למסור לבצלם מידע כלשהו. גם פניית בצלם למשרד הביטחון בנושא זה לא נענתה.²⁴ מביור שערך עיתון "הארץ" עולה כי כהנא מועסק כ"פרוייקטור" (מעין קבלן עצמאי) על-ידי משרד הבינוי והשיכון, ומטרתו היא איתור קרקעות פוטנציאליות להקמת התנחלויות חדשות במזרח ירושלים.²⁵ העובדה כי כהנא הגיע לכפר מלווה בשוטרי מג"ב מחזקת את ההנחה כי הוא אכן פעל מטעם גורמים רשמיים, או לפחות בתיאום עמם.

בתחילת חודש אוגוסט חתם אלון פיקוד המרכז על צווי תפיסה לקרקעות עליהן יוקם החלק המזרחי של עוטף ירושלים, בהם הצו המתייחס לקטע המכשול שיחצוץ בין נועמאן לאל-ח'אס.²⁶ רק לאחר מכן, ב-20.8.03, אישר הקבינט הביטחוני-מודיני את תוואי המכשול של עוטף ירושלים מזרח.²⁷ לפי צווי התפיסה, נראה כי התוואי שאושר דומה למפה שהציג כהנא לתושבים.

בחודשים האחרונים הפכו חייהם של תושבי נועמאן לקשים עוד יותר בשל הקמת מכשול ההפרדה, המקשה עליהם להגיע אל הגדה המערבית, ובשל הניסיונות של הרשויות הישראליות לגרשם מבתיהם. עד היום לא הגיע לכפר כל גורם ישראלי רשמי על-מנת להציג בפני התושבים את תכניות המדינה בנוגע לכפר. לפיכך, לא נותר לתושבים אלא לנחש את הצפוי להם בהתבסס על רסיסי מידע ועל עובדות הנקבעות בהדרגה בשטח.

בחודש יוני 2002 החליטה הממשלה על הקמת מכשול שיקיף את הגדה המערבית וימנע כניסה בלתי מבוקרת של פלסטינים לישראל.²⁸ קטע המכשול המכונה "עוטף ירושלים דרום", שאורכו כעשרה ק"מ, משתרע מאזור כביש המנהרות במערב (כמה מאות מטרים מדרום להתנחלות גילה) עד לקצה העיירה הפלסטינית בית סאחור במזרח. רוב תוואי המכשול באזור זה חופף את גבול שטח השיפוט של ירושלים והוא עובר בין הכפר נועמאן לעיירה בית סאחור. כתוצאה מכך, הדרך המחברת ביניהם נחסמה לחלוטין והדרך היחידה לגדה המערבית שנותרה היום פתוחה בפני תושבי הכפר היא דרך הכפר אל-ח'אס.

בסוף מארס 2003 למדו התושבים לראשונה כי גם הדרך לאל-ח'אס עתידה להיחסם בפניהם, שכן ישראל מתכננת לבנות שם את המשכו של מכשול ההפרדה. מידע זה נמסר להם על-ידי אדם שהגיע לנועמאן, מלווה בארבעה שוטרי מג"ב, והזדהה בפניהם בשם דביר כהנא. לטענתו, הוא נציגם המשותף של משרד הביטחון, משרד השיכון וחברת מוריה - חברת הפיתוח של עיריית ירושלים. כהנא הציג בפני התושבים את מפת התוואי של המכשול, מהקצה המזרחי של "עוטף ירושלים דרום" לכיוון צפון. לפי המפה והסיוור שערך כהנא לתושבים לאורך התוואי, המכשול עתיד לעבור בין נועמאן ואל-ח'אס ובכך לבודד את נועמאן משאר הגדה המערבית. בנוסף, יפגע המכשול גם בתושבי אל-ח'אס, שמאות דונמים

23. להרחבה ופירוט בנושא זה ר' בצלם, *הגדר הרעה - הפרת זכויות האדם כתוצאה מהקמת מכשול ההפרדה*, מארס 2003.

24. במכתב מ-29.6.03 אישר משרד הביטחון את קבלת הפנייה וביקש "להתאזר בסבלנות עד לסיום הטיפול בבקשה".

25. עוזי בנוימן, "ההודנה הקדימה את זמנה", *הארץ*, 19.6.03.

26. צו תפיסה ת/49/03. ר' "מכשול מתוכנן" בתצלום האוויר בעמודים 12-13.

27. "אושר עוטף ירושלים המזרחי", *הארץ*, 22.8.03.

אותו על מה הוא מחתים אותנו אבל הוא לא רצה לענות. הוא הורה לנו שוב לחתום והוסיף שאחרת הוא לא ישחרר אותנו. כולנו חתמנו על הניירות למרות שלא הבנו מה כתוב בהם. לאחר מכן החזירו לנו את תעודות הזהות והורו לנו לחזור הביתה.³⁰

בתשובה לפניית בצלם מסרה דוברת משמר הגבול כי ששת התושבים "עוכבו בגין חשד לשהייה בלתי חוקית, נחקרו ושחררו לאחר שחתמו על ערבות עצמית".³¹ מעצרים כאלה חזרו על עצמם מאז חמש פעמים נוספות, כשהאחרון היה ב-20.8.03. בכל הפעמים הגיעו השוטרים לכפר בשעות הלילה או לפנות בוקר, עצרו בין עשרה לעשרים תושבים ולקחו אותם למתקן מג"ב ב"מחסום 300". הם שוחררו לאחר כמה שעות, לאחר שנאמר להם כי אסור להם לחזור לבתיהם בלי היתר תנועה מהמינהל האזרחי.

בעקבות גל המעצרים עתרו התושבים לבג"צ בדרישה כי זה יורה למסורה לחדול משגרת המעצרים ומניסיונותיה לגרשם מהכפר. בנוסף, דרשו התושבים כי בג"צ יורה למדינה להכיר בהם כתושבי קבע בישראל או, לחילופין, להעביר את הכפר לשליטת הרשות הפלסטינית. בהודעה שמסרה לבג"צ הסכימה המדינה לחדול ממעצר התושבים ולהימנע מגירושם עד להכרעה בעתירה, מבלי להתייחס לדרישתם למעמד של תושבי קבע בישראל. עם זאת, ביקשה המדינה לשמור לעצמה את הזכות לפנות לבית המשפט במועד מוקדם יותר בנוגע לתושב זה או אחר "על רקע ניסיונותי הפרטניות".³²

הקמת המכשול ממזרח לנועמאן תצמצם עוד יותר את יכולת התנועה של תושבי הכפר ותחמיר את הפגיעה בזכות לחופש תנועה ובשאר הזכויות התלויות בה, שהוזכרו לעיל. לאחרונה, קבעה ועדת זכויות האדם של האו"ם כי הגבלת חופש התנועה על-ידי ישראל כתוצאה מהקמת מכשול הפרדה אינה עולה בקנה אחד עם סעיף 12 של האמנה.³³ מימוש האיום לגרש את התושבים מבתיהם, כפועל יוצא של הגדרתם כשוהים בלתי חוקיים, יהווה הפרה של סעיף 49 באמנת ג'נבה הרביעית האוסר על המדינה הכובשת לפנות אזרחים ממקום מגוריהם.³⁴

חסימת הדרך היחידה שנותרה לתושבי נועמאן כדי להגיע לגדה המערבית תכלול את התושבים בתוך הכפר, שכן גם לירושלים אסור להם להגיע. משרד הביטחון טען אמנם כי הוא "בוחר את סוגיית השער בכפר כחלק מהמכשול הכולל בעוטף ירושלים".²⁸ אולם, גם אם יחליט משרד הביטחון להקים שער בין נועמאן לאל-ח'אס, עדיין תוגבל תנועת התושבים בצורה משמעותית שכן כל נסיעה לגדה המערבית תהיה תלויה בקבלת היתר תנועה מהמינהל האזרחי. השגת היתרים אלה כרוכה בקשיים רבים ובכל מקרה הם מתבטלים בכל פעם שמוטל על השטחים סגר מוחלט. בנוסף, ניסיון העבר מצביע על כך שישראל מטילה הגבלות על תנועת הפלסטינים גם לצורך השגת מטרות פסולות ותוך התבססות על שיקולים זרים, ולא רק לצרכי ביטחון.²⁹

חששות התושבים מפני פינויים מבתיהם גברו לאחר גל מעצרים שביצעו שוטרי מג"ב בכפר, בעיקר בהתחשב בדבריו של כהנא כי ישראל מתכוונת להשאיר את האזור ריק מתושבים, בעקבות הקמת מכשול הפרדה. ב-1.7.03, בסביבות השעה 17:00, הגיע לנועמאן גיפ של מג"ב ובו שישה שוטרים. לאחר שערכו חיפושים בכמה מבתי הכפר, עצרו השוטרים שישה תושבים ששהו בבתיהם. הם נלקחו למתקן של מג"ב הנמצא ב"מחסום 300" בכניסה לבית לחם ושחררו רק בסביבות השעה 23:00. ראדי עטייה, אחד העצורים, מסר בעדותו לבצלם:

בסביבות 22:15, נכנסו לחדר שני אנשים בלבוש אזרחי... אחד מהם דיבר אתנו בערבית בעוד שהשני שתק כל הזמן. הוא אמר לנו ששטח הכפר נמצא בתוך גבולות שטח השיפוט של ירושלים ולכן עלינו להשיג אישורים כדי להיכנס אליו. אמרתי לו שיש לנו מסמכים שמוכיחים שאנחנו הבעלים של האדמה ושנחנו לא צריכים שום אישורים כדי להיכנס אליה. האיש חזר ואמר שיש צורך באישורים. אחר כך הוא שאל אותי כל מיני שאלות: ממתני אני גר בנועמאן, ממתני אני גר בבית שלי, מתי התחנתני וכמה ילדים יש לי. אותן שאלות הוא הפנה גם לאבי, לדודי ולבני דודי ואנחנו ענינו לו.

השיחה עם האיש נמשכה עד השעה 23:00 בערך. אז הוא ביקש מאתנו לחתום על ניירות בעברית. שאלתי

28. הכל דיבורים, רשת ב' של קול ישראל, בהגשת כרמית גיא וחיים זיסוביץ, 27.7.03.
29. בצלם, אזרחים במצור – הגבלות על חופש התנועה כענישה קולקטיבית, ינואר 2001, עמ' 26.

30. העדות ננתנה על-ידי סוהא זייד ב-10.7.03.

31. מכתב מרפ"ק לילאת פרל לבצלם מ-16.7.07.

32. בג"צ 7218/03, *אחמד אלדרעאווי ואח' נ' שר הפנים ואח'*, הודעה מטעם פרקליטות המדינה מיום 25.8.03.

33. Concluding Observations of the Human Rights Committee: Israel, 5/8/03, para. 14.

34. פינוי אזרחים יהיה מותר, לפי סעיף זה, אך ורק לנוכח צרכים צבאיים דחופים ורק באופן זמני. עם זאת, במקרה של תושבי נועמאן, לא הועלתה טענה זו על-ידי ישראל מלכתחילה.

שצפוי לנתק את נועמאן משאר הגדה המערבית. תוכנית זו היא העומדת, ככל הנראה, מאחורי ההחלטה לגרש את התושבים מבתיהם. גם אם תימנע ישראל בסופו של דבר מגירוש התושבים, הם יאלצו לחיות בבידוד כמעט מוחלט וסביר כי במוקדם או במאוחר, לא תיוותר לתושבים ברירה אלא לעזוב את הכפר.

עמדתם של משרד הפנים ושל עיריית ירושלים, המסרבים להכיר בתושבי נועמאן כתושבי ירושלים, היא חלק ממדיניות כל ממשלות ישראל בירושלים מאז 1967. היעד המרכזי של מדיניות זו הוא שמירה על "המאזן הדמוגרפי" בעיר, שמשמעותו היא השקעת מאמצים ומשאבים כדי למנוע מהאוכלוסייה הפלסטינית בעיר לגדול מעל לאחוז מסויים – בעבר 25% וכיום 30% – בהשוואה לאוכלוסייה היהודית.³⁵ על מנת להשיג יעד זה נוקטות הרשויות הישראליות במגוון צעדים שנועדו לעודד פלסטינים לעזוב את העיר, החל מצמצום אפשרויות הבנייה וכלה בהקפאת הליכי איחוד משפחות.³⁶ במקרה של נועמאן הגיעה מדיניות זו לידי ביטוי בצורה הקיצונית ביותר – ניסיון לגרש את התושבים בכפייה.

לנוכח מצב זה דורש בצלם ממשרד הפנים להעניק מעמד של תושבי קבע בישראל לתושבי הכפר, על-מנת שיוכלו להמשיך להתגורר בבתיהם. כן דורש בצלם ממערכת הביטחון להסיר את החסימות הפיזיות שהוצבו בין הכפר לשאר חלקי ירושלים ולאפשר להם גישה לשאר חלקי הגדה המערבית. על עיריית ירושלים להכיר בתושבי הכפר כתושבי ירושלים ולספק להם את מלוא השירותים העירוניים, כולל עריכת תכנית מתאר לכפר, תמורת תשלום מיסים עירוניים.

מדיניות ישראל בכפר נועמאן כרוכה בפגיעה קשה בשורה של זכויות האדם של התושבים. שורש הבעיה הוא סירובו של משרד הפנים להכיר בתושבי הכפר כתושבי ירושלים, למרות הימצאות הכפר בשטח השיפוט של העיר. מאז 1993, עת דרשה ישראל מכל פלסטיני הרוצה להכנס לישראל לקבל היתר מיוחד לכך, הפכו חייהם לבלתי אפשריים ולמאבק בלתי פוסק בנבכי הברוקרטיה הישראלית.

חופש התנועה של תושבי הכפר נפגע באופן משמעותי בעשר השנים האחרונות, ובעיקר מאז פרצה אינתיפאדת אל-אקצא. ההגבלות על התנועה בשטחים הן חלק ממדיניות רחבת היקף שמיישמת ישראל בשטחים אשר פוגעת באופן אנוש בכל מערכות החיים בשטחים והביאה לעלייה חדה בשיעורי העוני והאבטלה. העובדה שנועמאן הוא כפר קטן, מעצימה את השפעתן של הגבלות אלה על חיי היום-יום, שכן רוב השירותים החיוניים אינם קיימים בו ותושביו נאלצים להסתמך על שירותים הניתנים ביישובים סמוכים. בשל מיקומו של נועמאן סמוך לגבול שטח השיפוט של עיריית ירושלים, נפגעים התושבים פעמיים – הן מהחסימות ומהמחסומים שנועדו לאכוף את הסגר ולמנוע כניסת פלסטינים לישראל והן מהחסימות ומהמחסומים שנועדו למנוע תנועה חופשית מהערים הפלסטיניות ואליהן.

הקמת מכשול ההפרדה באזור ירושלים, שבנייתו לאורך הגבול הדרומי של העיר הסתיימה לאחרונה, החמירה עוד יותר את הקשיים של התושבים. המכשול שנבנה עד היום מפריד את הכפר מהעיר בית סאחור. כעת מתכננת ישראל להקים מכשול נוסף ממזרח לכפר

35. ר' מדיניות של אפליה, עמ' 42-44; לגבי ביטוי יעד זה במסגרת וועדת ההיגוי לתכנית המתאר החדשה לירושלים ר' עקיבא אלדר, "תעלומה: היכן נעלמו כמאה אלף ערבים מתכנית המתאר של אולמרט!", הארץ, 11.2.03.
36. ר' לדוגמה: בצלם, מדיניות של אפליה; בצלם והמוקד להגנת הפרט, הטרוספר השקט.

בתי נועמאן - ברקע: הכפר אל חי'אס
תצלום: אופי פוירשטיין

תגובת משטרת ישראל

מטה
לשכת
טל'
פקד
מחוז
מפקד
02-5391205
02-5391190
31 אוגוסט 2003
ג' אלול תשס"ג

מר יחזקאל ליון
בצלם

הנדון: תגובת המשטרה לטענות תושבי ח'ירבת מזמוריה

1. בעקבות העתירה לבג"צ השיבו הפרקליטות והמשטרה לביחמ"ש כי המשטרה מתחייבת בפני בית המשפט להימנע מעיכוב התושבים הלא חוקיים בכפר מזמוריה ומחרחוקתם מבתיהם על רקע שהייה שלא כדין בישראל.

בברכה,
שמוליק רון רובי, סג"צ
דובר מחוז ירושלים

תגובת משרד הפנים

משרד הפנים

הלשמה לדוברות ויחסי ציבור

י"א באלול התשס"ג
8 בספטמבר 2003
דב. 1425-2003

לכבוד
יחזקאל לין
ארגון "בצלם"
רחוב התעשייה 8
שכונת תלפיות
ירושלים 93420

שלום וברכה,

הנדון: **תגובת משרד הפנים לדו"ח בצלם**
סימוכין: פנייתכם מיום 26.8.03 ש.מ. 10433

לאחרונה הוגשה בנושא עתירה לבית משפט על ידי בני הכפר מזמוריה.
משרד הפנים ישיב, כמקובל, ישירות לבית המשפט ותשובתו תהיה פתוחה לעיון הציבור.

בכבוד רב,
טובה אלימלך
דוברת וממונה על יחסי ציבור

ת"ד 6158, קרית בן גוריון 91061, ירושלים
טל: 02-6701447/8 פקס: 02-6701628
דואר אלקטרוני - dover@moin.gov.il

תגובת עיריית ירושלים

המנהל הכללי
Director General
المدير العام

עיריית ירושלים
Municipality of Jerusalem
بلدية اورشليم-القدس

ירושלים, י' באלול תשס"ג
7 בספטמבר 2003
מנהל כללי 3885

לכבוד
מר יחזקאל ליין
"בצלם"
רחוב התעשייה 8
ירושלים

שלום וברכה,

הנדון: ח'רבת מזמוריה/ח'לת נעמאן – תגובה לדו"ח "בצלם"
סימוכין: פנייתך מיום 26 אוגוסט 2003

רקע/מבוא:

1. "בצלם" – מרכז המידע הישראלי לזכויות אדם בשטחים, שם לו למטרה, להיאבק נגד הפרת זכויות האדם בשטחים הנתונים תחת כיבוש ישראלי, ומיקד את עיקר מאמציו, לניסיון, לשנות את מדיניותה של ממשלת ישראל בשטחים שכבשה, להעמידה על חובתה לשמור על זכויות האדם של כל התושבים ולקיים בקפדנות את הוראות המשפט הבינלאומי. זאת, מתוך אמונה כי כבוד זכויות האדם אינו סותר את בטחונה של ישראל... (פרופיל הארגון ומטרותיו מתוך פרסומי "בצלם").
2. לאחר מלחמת ששת הימים, מדינת ישראל אכן סיפחה שטחים על-ידי הרחבת שטח השפוט המוניציפלי של עיריית ירושלים והחלת החוק הישראלי על אותם שטחים. "בצלם" מצדד ויוצא מעמדת המוצא לפיה, על-פי המשפט הבינלאומי, אסור היה למדינת ישראל לספח באורח חד-צדדי, שטחים שנכבשו במלחמה, ולכן, על-פי משפט זה, לסיפוח של אותם שטחים לירושלים (ולמדינת ישראל) אין תוקף משפטי, ולפיכך, מעמדם אינו שונה מזה של שאר חלקי "הגדה המערבית".
3. בשונה מעמדת המוצא של "בצלם", עיריית ירושלים מחויבת למדינת ישראל, חוקיה ולהוראות ממשלות ישראל, ובהתאם לכך פועלת ועושה בגבולותיה המוניציפליים. צר לנו כי "בצלם" שותף לאותם המערערים על אחדות ירושלים בריבונות ישראל.
4. סוגיית מעמדם האישי של האנשים המתגוררים בח'רבת מזמוריה/ח'לת נעמאן, אכן מהוה רכיב מרכזי המשפיע על מכלול חייהם בירושלים. אולם, זאת לדעת, כי בניגוד למשתמע מהדו"ח, עיריית ירושלים איננה קובעת את מעמדו האישי של האדם השוהה בתחומה – אזרח, תושב קבע, תושב ארעי, תייר וכו', - הגוף הרשמי המוסמך לכך, והדבר נתון לטיפולו וקביעתו, הוא

כיצד פסר א. ת.ד. 775. ירושלים 91007. טלפון 02-6297960. פקס 02-62960921

1 Safra Square POB 775, Jerusalem, 91007, Israel, Tel., 02-6297960, Fax. 02-6296021

ميدان سفرا 1، ص.ب. 775 أورشليم - القدس 91007، هاتف 02-6297960، فاكس 02-6296021.

כתובתנו באינטרנט: www.jerusalem.muni.il

עיריית ירושלים
Municipality of Jerusalem
بلدية اورشليم-القدس

המנהל הכללי
Director General
 المدير العام

אכן **משרד הפנים / מנהל האוכלוסין**, יתרה מזו, לקביעה זו של משרד הפנים יש השלכות על **Director General** הרשות המוניציפאלית בכל הנוגע לדוגמה, לקבלת תקציבים ממשלתיים, כגון, בתחומי החינוך והרווחה. אי הכרה במעמדו של האדם מונעת מהעירייה היכולת לספק שירותים שכאלה ומטילה בעקפיין נטל נוסף על תקציבה.

5. בימים אלה אכן מוקמת והולכת גם באזור ירושלים "גדר הפרדה" הביטחונית. זאת **כפועל יוצא מהצורך להתגונן אל מול טרור פלשתיני המכוון כנגד תושבי ירושלים**. טרור שגבה בשלוש השנים האחרונות 149 הרוגים ו-1,500 פצועים מקרב תושבי העיר (ושאותו בצעו בעיקר מחבלים מתאבדים שאינם מתושבי העיר).

את תוואי "גדר הפרדה" קבעה **מערכת הביטחון** לאחר בחינת המרכיבים המשפיעים השונים. לצערנו, בשל צעדי התגוננות והרצון לחסוך ולמנוע קורבנות בנפש, יש שצעדים הננקטים גורמים אי נוחות והפרעה למהלך שגרת החיים וזאת אנו שואפים לצמצם ולמנוע ככל שהדבר אפשרי.

המציאות בח'רבת מזמוריה / ח'לת נעמאן והתייחסות הרשויות

6. ח'רבת מזמוריה היא ח'לת נעמאן אכן נמצאת בתחומה המוניציפאלי של העיר ירושלים, כמה מאות מטרים מצפון לעיר בית-סחור. **מרבית האנשים המתגוררים במקום מחזיקים בתעודות זיהוי מהגדה המערבית / הרש"פ, ומעוטם מחזיק בת"ז ישראלית** (כדוגמת גברת חילוה דרעאי – המוזכרת בדו"ח – ילידת אום טובא / ירושלים אשר עם נשואיה, "הלכה אחר בעלה" לח'רבת מזמוריה/ח'לת נעמאן וילדיה קבלו את מעמדה כתושבת ירושלים, ולכן זכאים היו ללמוד במערכת החינוך העירונית ובמקרה זה – באום טובה / צור באחר – הכתובת המדווחת).

7. למיטב שיפוטנו וידיעתנו, רובם מחזיקים בתעודת זיהוי ובמעמד של תושבי הגדה המערבית/רש"פ, לא משום טעות הפוקדים ב-1967 כנטען בדו"ח, אלא משום הדברים העולים גם מהדו"ח עצמו, לפיהם **מזכור באנשים הנמנים עם "שבת התעמרה"** (עשירית א- שאוורה-ח'לת דרעאי) **שהתנחלו במדבר יהודה מזרחית לבית-סחור** ואכן עסקו ברעיית צאן ונדדו בהתאם, כאשר **גרעין התיישבות הקבע שלהם** (ומקום ביתו של המח'תאר) **היה באום אל טלע**.

8. ידוע כי חלק ענף קטן – משפחת עבדאללה מחמולת דרעאי של שבת זה, הפך את ח'רבת מזמוריה/ח'לת נעמאן למקום מושב כשעיקר צמיחת המקום הייתה לאחר 1967 (גם על-פי עדויות "בצלם"). באופן זה ברור שאותם בני משפחה התפקדו ב-1967 בנקודת ישובם / מגוריהם המרכזית באום טלע/ערב אל תעמרה ומכאן גם מעמדם האישי – פרטים מפורטים ביותר בסוגיה זו מובאים במחקרו של אבשלום שמואלי, "התנחלות הבדואים של מדבר יהודה" בהוצאת גומא תל-אביב תש"ל.

9. כנאמר בדו"ח "בצלם", משרד הפנים אכן מאפשר לפלשתינים שלא קבלו תעודת זיהוי ישראלית וטוניהם ליכאוחת לקבלה בטענה שבכל זאת התגוררו בשטח שסופח ב-1967 לעיר, להגיש בקשה להחלפת תעודת זהות ולשינוי מעמדם לתושבי קבע בירושלים. אכן הדבר טעון הוכחה כגון על יסוד תצלומי אוויר ומסמכים שונים. טענת דו"ח "בצלם", כי קיים קושי לעמוד בכך, כולל מבחינת העלויות הכרוכות בדבר, ראויה לבדיקה וטעונה הוכחה במיוחד שעה שמוכרים לנו מקרים של תושבים מן השורה שעמדו בדרישות משרד הפנים, שטענותיהם הוכרו ומעמדם שונה, זאת, בנוסף לארגונים בלתי ממשלתיים רבים – מקומיים וזרים, במקביל לעורכי דין "מתנדבים" וכלאה הממומנים על-ידי גורמים שונים ואשר כל עשייתם מכוונת "לסיעה" בתחומים אלה (אגודת סט. אייב למשל, אשר הוזכרה בדו"ח).

כינוי ספרא 1. ת.ד. 775. ירושלים 91007. טלפון 02-6297960. פקס 02-6296021
 1 Safra Square POB 775, Jerusalem, 91007, Israel, Tel., 02-6297960, Fax. 02-6296021

ميدان سفرا ١، ص.ب. ٧٧٥ أورشليم - القدس ٩١٠٠٧، هاتف ٠٢-٦٢٩٧٩٦، فاكس ٠٢-٦٢٩٦٠٢١.

כתובתנו באינטרנט: www.jerusalem.muni.il

עיריית ירושלים
Municipality of Jerusalem
بلدية اورشليم-القدس

המנהל הכללי
Director General
المدير العام

גם דו"ח "בצלם" זה, והמשאבים שהועמדו לצורך כך – כולל תקציב לרכישת תצלומי אוויר – מלמדים על האפשרויות והנכונות הקיימת לסייע לאותם אנשים, על יכולת החקירני "בצלם" לערוך בדיקה יסודית בשאלה האם כל תושבי ח'רבת מזמוריה/ח'לת נעמאן מתגוררים במקום ברציפות מאז 1967, או קשורים בקשר מדרגה א' (וכדרישת משרד הפנים). בדירה כזו לו נעשתה, היתה פותרת מחלוקות ומסייעת מול משרד הפנים, כמו גם בהבהרת המצב לאשורו.

10. דו"ח ונתוני "בצלם" מלמדים כי במקום ישוּב זה היו ב- 1967, 11 בתים כאשר **במשך שלישים וחמש שנה** נוספו שם (בבניה בלתי חוקית – ללא רשיונות) עוד כ- 14 בתים. כרי אם כן, שמדובר בריבוי טבעי לצד הגירה נוספת למקום של בני אותה משפחה / חמולה והתקבעות במבני קבע, בתהליך זוחל לאורך השנים במתאם לאופי והתנהלות חברה זו. עיריית ירושלים פעלה בדרום העיר להקמת רשת ביוב בשכונה הגדולה צור באחר, המונה קרוב ל- 15,000 תושבים ועושה עתה להשלמתה במקומות החסרים ובצעדים ראשוניים לארגון פרויקט רשת ביוב באום טובא. ההרישה/ציפייה להקמת רשת ביוב ל- 25 בתים בח'לת נעמאן שנבנו שם לאורך השנים, אינה ריאלית לאור סדר העדיפויות המוניציפלי, בהשוואה לצרכים האחרים, ובידיעה שמדובר כאמור, במי שעל-פי עמדת מדינת ישראל/משרד הפנים, אינם תושבי העיר, מי שזיקתם לאזור בית-לחם והכרתם מאפייני הבניה במגזר הבדוי (שוב, ראו מחקרו של אבשלום שמואל – פרק ה' עמוד 71). בנפרד, יש לדעת, כי ביצוע פרויקטים מהסוג של חיבור לרשתות מים וביוב, מדרכות, כבישים וכי' כרוך גם בתשלום אגרות והיטלים לרשות המוניציפלית.

11. באשר למיסי הארנונה, העירייה אכן נמנעה מדרישות תשלום מאותם אנשים, שאינם תושבי ירושלים, שזיקתם נפת בי"ל / ערב תעאמרה (בדומה לאי דרישת תשלום ארנונה ואכיפתה על שכנת עין ג'וזה בואלג'ה ובשכונת בירעונה). יתר על-כן, בעצה ובשפותות עם פקחי משרד הפנים, הועברו בשנות ה- 90 מספר פעמים, אזהרות למתגוררים / שוהים במקום, שלא לבנות באופן בלתי חוקי, וכאמור בדו"ח "בצלם" – אף הוגשו בשל כך תביעות כנגד חלקם. (גם בהעדר תב"ע ניתן במקום שכזה, לבקש היתר בניה, לפי סעיף 77/8 לחוק התכנון והבניה 1965, אך הם לא פעלו בדרך זו). לפיכך, אין מקום לטענה כי הרשויות התעלמו ונתנו "הסכמה שבשתיקה" למתואר בעמ' 6 בדו"ח "בצלם". בהחלט לא! למתגוררים במקום, נוח היה להתגורר בו, על פי אורח חייםם ובזיקה לאזור בית-לחם למרכז שבטיהם, לצד אפשרות כניסה חופשית לעיר ירושלים (על אף היותם תושבי הגדמ"ע), הימנעות מחובות החלות על תושבים – אגרות היטלים ומיסים לרשות המוניציפלית ולרשויות המדינה.

סיכום:

12. למען הסר כל ספק, על אף האמור ובניגוד למיוחס לנו בדו"ח "בצלם", לעיריית ירושלים אין כל כוונה ו/או תוכנית לגרש את תושבי ח'רבת נעמאן, והיא איננה מאיימת עליהם בכגון אלה. נברך אם סוגיית מעמדם האישי תבוא על פתרונה, באופן שנוכל לראות בזכאים לכך תושבי קבע בעיר, להעניק השרותים העירוניים לזכאים לכך ובכפוף גם לחובותיהם. כך גם נברך על כל מהלך של מערכת הביטחון לעשות לרמת ביטחון גבוהה יותר בירושלים אל מול איומי הטרור ותוצאותיו שהטביעו צלקותיהם בעיר ב- 3 שנים האחרונות.

בברכה,

איתן מאיר
המנהל הכללי

כיצר ספרא 1, ת.ד. 775, ירושלים 91007. טלפון 02-6297960. פקס 02-62960921

1 Safra Square POB 775, Jerusalem, 91007, Israel, Tel., 02-6297960, Fax. 02-6296021

ميدان سفرا 1، ص.ب. 775 أورشليم - القدس 91007، هاتف 02-6297960، فاكس 02-62960921.

כתובתנו באינטרנט: www.jerusalem.muni.il

המנהל הכללי
Director General
المدير العام

עיריית ירושלים
Municipality of Jerusalem
بلدية اورشليم-القدس

העתקים :

מר אורי לופוליאנסקי – ראש העיר
מר אלי זיטוק – גזבר העירייה
עו"ד יוסי חביליו – היועץ המשפטי לעירייה
מר שלום גולדשטיין – יועץ ראש העיר לענייני ערבים
מר מיכה בן נון – מנהל אגף רישוי ופיקוח
מר גידי שמרלינג – יועץ ראש העיר לענייני תקשורת

ביכר ספרא I. ת.ד. 775. ירושלים 91007. טלפון 02-6297960. פקס 02-62960921
1 Safra Square POB 775, Jerusalem, 91007, Israel, Tel., 02-6297960, Fax. 02-6296021
ميدان سفرا ١، ص.ب. ٧٧٥ اورشليم – القدس ٩١٠٠٧، هاتف ٠٢-٦٢٩٧٩٦. فاكس ٠٢-٦٢٩٦٠٢١.
כתובתנו באינטרנט: www.jerusalem.muni.il